

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ „PARADIGMA EUROPEANĂ”**

TEZĂ DE DOCTORAT

**RELAȚIILE ROMÂNNO-IUGOSLAVE
ÎN PERIOADA 1950-1970**

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Ladislau Gyémánt

Doctorand:
Laura Herța

Cluj-Napoca
2011

CUPRINS

Argument	2
Introducere	4
Cum ne ajută teoria socio-constructivistă să înțelegem evoluția relațiilor româno-iugoslave	
Teoria socio-constructivistă: geneză, precursori, asumții de bază și reprezentanți	4
Relevanța teoriei socio-constructiviste în înțelegerea relațiilor româno-iugoslave.	49
Revendicări conceptuale și metodologie	
Structura lucrării	53
Bibliografia consultată	55
Capitolul I	56
Antecedente și premise în contextul relațiilor româno-iugoslave	
Relațiile româno-sârbe/iugoslave de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la Primul Război Mondial	56
România și Iugoslavia în perioada interbelică: evoluție, cooperare, construcție a securității	87
România și Iugoslavia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial: dezbinare, ocupație, luptă armată	124
Condițiile ce au marcat evoluția României și Iugoslaviei în blocul sovietic (1944-1947)	147
Continuități și discontinuități în relațiile româno-sârbe/iugoslave. Interpretări constructiviste	170
Capitolul II	175
Conflictul româno-iugoslav (1950-1954). Construcția amenințării titoiste și impunerea modelului sovietic	
Ruptura Stalin-Tito și consecințele asupra relațiilor româno-iugoslave	175
România „fidelă” și Iugoslavia „rebelă”. Examinare comparativă a evoluției celor două state comuniste	244
O analiză constructivistă asupra relațiilor tensionate româno-iugoslave	286
Capitolul III	311
Normalizarea relațiilor româno-iugoslave (1955-1960). Înțelegeri intersubiective asupra limitelor acceptării variantei iugoslave	
Noul curs al Moscovei și regândirea relațiilor intercomuniste în blocul est-european	311
Congresul al XX-lea al PCUS și semnificațiile acestuia în România și în Iugoslavia	327

Intervenția sovietică în Ungaria și impactul asupra României și Iugoslaviei	334
O analiză constructivistă asupra relațiilor normalizate româno-iugoslave	378
Capitolul IV	420
Relațiile „de bună vecinătate” româno-iugoslave (1960-1964). Idei împărtășite cu privire la politica coexistenței pașnice	
Politica de nealinie a lui Tito	420
Desatelitizarea României	435
Proiectul comun româno-iugoslav: Hidrocentrala Porțile de Fier	565
O analiză constructivistă asupra relațiilor „de bună vecinătate” româno-iugoslave	470
Capitolul V	511
Relațiile de prietenie româno-iugoslave (1965-1970). De la semnificația dușmanului titoist la semnificația prietenului iugoslav	
Reforme (și probleme) interne în Iugoslavia	511
Ascensiunea lui Ceaușescu: schimbări în plan intern și continuitate în plan extern	521
Primăvara de la Praga – atitudini și implicații în România și în Iugoslavia	534
O analiză constructivistă asupra relațiilor de prietenie româno-iugoslave	555
Concluzii și deschiderea perspectivei pentru evoluțiile ulterioare	568
Bibliografie	588
Anexe	609

Cuvinte cheie: comunism, relații bilaterale, iugoslavism, titoism, stalinism, hrușciovism, constructivism (socio-constructivism și constructivism structuraționist), construcția realității, norme, percepții, interacțiuni interstatale, elite politice comuniste, agenți statali, coexistență pașnică, relații intercomuniste, identitate statală

Lucrarea explorează evoluția relațiilor româno-iugoslave în perioada 1950-1970. Demersul nu este unul teoretic sau sintetic, ci analitico-explicativ. Ca atare, nu mi-am propus să formulez o teorie asupra relațiilor bilaterale, pe care ulterior să o exemplificăm prin relațiile româno-iugoslave; mai degrabă, am selectat aceste relații bilaterale, am descris, analizat și explicat evoluția lor. Am optat în mod deliberat pentru perioada 1950-1970, întrucât a presupus evenimente ce au marcat considerabil natura și dinamica raporturilor româno-iugoslave.

Metodele de cercetare utilizate sunt istorice (prin prisma examinării documentelor de arhivă), însă am făcut apel și la un anumit instrumentar conceptual dezvoltat de autorii constructiviști (Alexander Wendt, Nicholas Onuf, Friedrich Kratochwil, Brent Steele), pentru a explica modalitatea în care au evoluat relațiile româno-iugoslave. Astfel, lucrarea are la bază metoda analitică de investigare și analiza comparativă. Datele empirice investigate sunt prelucrate și interpretate prin lentila conceptualizării constructiviste. În fiecare capitol, demersul este unul, inițial, descriptiv, iar, mai apoi, unul analitic-explicativ și interpretativ.

Pe parcursul examinării dinamicii acestor relații interstatale și observării anumitor comportamente, am constatat că abordarea constructivistă e cea mai adecvată și cea mai fecundă în explicații. Așadar, nu am realizat o pledoarie pentru socio-constructivism, folosindu-mă de natura relațiilor româno-iugoslave (și riscând să forțez teoria pe studiu de caz), ci, interesată de evenimentialul ce a determinat un anumit curs în politica externă a celor două state, am căutat să demonstrez că cea mai convingătoare abordare este cea constructivistă.

Caracterul inovativ al acestei lucrări, sper eu, este atestat, deopotrivă, de abordarea constructivistă asupra relațiilor interstatale româno-iugoslave în perioada comunismului și de susținerea argumentelor mele cu informații scoase la lumină din documentele de arhivă.

Anumiți autori preocupați de constructivism spuneau la un moment dat că acesta „nu este o teorie, nu pretinde că explică de ce lucrurile funcționează așa cum funcționează.

Constructivismul e doar o ontologie alternativă, o redescoperire a lumii.”¹ În demersul meu analitic mi-am propus același lucru: să explic rolul ideilor, practicilor, normelor, interacțiunilor și construcției sociale în conturarea relațiilor româno-iugoslave, dar și în crearea și modificarea identității statale a României și Iugoslaviei; să ofer o redescoperire, prin prisma conceptelor constructiviste, a naturii și evoluției acestor relații.

Documentarea pentru teza de doctorat a presupus un proiect de cercetare tri-direcționat: studiul documentelor de arhivă, parcurgerea bibliografiei necesare și urmărirea problemelor centrale studiului în presa vremii. Cercetarea de arhivă s-a centrat:

1) pe Arhiva Ministerului de Afaceri Externe al României și Arhivele Naționale (Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale), din cadrul Ministerului Administrației și Internelor al României pentru a acoperi documentele relevante – pentru poziția României și

2) pe colecții de documente editate publicate în Serbia și unele rapoarte de țară ale Radio Europa Liberă – pentru poziția Iugoslaviei.

Din presa vremii, am optat pentru selectarea celor două organe de presă ale partidelor comuniste: *Scânteia*, respectiv *Borba*. Studiarea ziarului *Scânteia* a fost mai sistematică.

Literatura consultată cuprinde titluri de autori:

- Lucrări axate pe teoria constructivistă (precum Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, Onuf, Nicholas, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989, Friedrich Kratochwil, *Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989, Vendulka Kubáľková, Nicholas Onuf, Paul Kowert, (eds.) *International Relations in a Constructed World*, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 1998, Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations. Self-Identity and the IR State*, London and New York: Routledge, 2008, Alexander Wendt, “Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics”, *International Organization* 46, 2, Spring 1992, Alexander Wendt, “The agent-structure problem in international relations theory”, *International Organization* 41, 3, Summer 1987)

și

---

¹ Vendulka Kubáľková; Nicholas Onuf; Paul Kowert, (eds.) *International Relations in a Constructed World*, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 1998, p. xii.

- Lucrări axate pe comunism în general și pe comunismul iugoslav și românesc în particular (precum Zbigniew K. Brzezinski, *The Soviet Bloc. Unity and Conflict*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1960, Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, București: Fundația Academia Civică, 2006, Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc. 1948-1965*, Iași: Polirom, 2001, Mary Ellen Fisher, *Nicolae Ceaușescu. A Study in political leadership*, Boulder & London: Lynne Rienner Publishers, 1989, Charles Gati (ed.), *The International Politics of Eastern Europe*, New York-Washington-London: Praeger Publishers, 1976, Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, București: Editura Litera, 1994, Kenneth Jowitt, *Revolutionary Breakthroughs and National Development. The Case of Romania, 1944-1965*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1971, Branko Lasić, *Tito et la révolution yougoslave*, Paris: Fasquelle Éditeurs, 1957, Ronald H.Linden, *Bear and Foxes The International Relations of the East European States, 1965-1969*, New York: East European Quarterly, Boulder, 1979, Ronald H. Linden, *Communist States and International Change: Romania and Yugoslavia in Comparative Perspective*, Allen and Unwin, Boston, 1987, John Michael Montias, *Economic Development in Communist Rumania*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1967, Stevan K. Pavlowitch, *Yugoslavia*, London: Ernest Benn Limited, 1971, Joseph Rothschild, *Return to Diversity. A Political History of East Central Europe since World War II*, New York: Oxford University Press, 1989, Alvin Z. Rubinstein, *Yugoslavia ant the Nonaligned World*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1970, George Schöpflin (ed.), *The Soviet Union and Eastern Europe*, London: Muller, Blond & White, 1986, George Schöpflin, *Politics in Eastern Europe*, Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell, 1993, Hugh Setton-Watson, *The East European Revolution*, London: Methuen&Co., 1952, Michael Shafir, *Romania: politics, economics and society*, London: Frances Pinter (Publishers), 1985, Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași: Polirom, 2005, Robert C.Tucker, *The Soviet Political Mind. Stalinism and Post-Stalin Change*, New York: W.W. Norton&Company, 1971, Wayne S. Vucinich (ed.), *Contemporary Yugoslavia: Twenty Years of Socialist Experiment*, Berkeley: University of California Press, 1969, Wayne S. Vucinich (ed.), *War and Society in East Central Europe. At the Brink of War and Peace: The Tito-Stalin Split in a Historic Perspective*, New York: Brooklyn College Studies, 1982, Fred Warner Neal, *Titoism in action. The reforms in Yugoslavia after 1948*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1958).

De asemenea, bibliografia cuprinde articole publicate în reviste de specialitate (precum *Problems of Communism*, *The American Slavic and East European Review*, *Yugoslav Survey*, *World Politics* și altele).

Bibliografia de referință este organizată pe următoarele linii: lucrări generale pe istoria comunismului și pe relațiile intercomuniste în blocul est-european, lucrări axate pe comunismul iugoslav și titoism, lucrări ce analizează comunismul românesc și evoluția României în timpul Războiului Rece și, desigur, lucrări și articole de specialitate ce tratează teoria constructivistă din Relațiile Internaționale.

Obiectivele studiului au pornit de la întrebări de cercetare de două tipuri:

În primul rând cele subscrise teoriilor raționaliste, adică *cum anume?* și *de ce?*, considerate în literatura de specialitate din Relațiile Internaționale întrebări cauzale și care presupun observarea empirică a anumitor fenomene, recurența acestora și identificarea unor modele comportamentale:

Cum anume s-au manifestat relațiile dintre România și Iugoslavia imediat după ruptura Tito-Stalin? Dar după coexistența pașnică promovată de Hrușciiov?

Ce a cauzat apropierea de Tito pe parcursul anilor 1960, dar mai ales după 1965?

Care sunt modelele comportamentale ale celor două state, România și Iugoslavia, pe parcursul secolului XX și ce a cauzat conturarea unor lor?

În al doilea rând am fost și mai preocupată de formularea unor întrebări de cercetare numite de teoreticienii constructiviști parte a teoretizării constitutive, de genul *cum e posibil?* sau *ce?*, care vizează factorii care contribuie la formarea unor fenomene:

Cum a fost posibilă transformarea relațiilor româno-iugoslave, de la forme manifeste de ostilitate la angajarea în proiecte comune și la apropierea de mai târziu?

Ce anume a constituit identitățile de state inamice în anii 1950, de state „bune vecine” în anii 1960 și de state prietene în 1968?

Cum a fost posibil ca cei doi agenți statali să reproducă sau să altereze structura regională a blocului sovietic?

Cum au fost constituite identitățile celor două state de această structură?

Cum au contribuit România și Iugoslavia, în calitate de agenți statali, la perpetuarea sau modificarea unei microstructuri interacționale?

Cercetarea a urmărit investigarea evoluției raporturilor româno-sârbe/iugoslave de-a lungul unor perioade istorice diferite cu scopul de a detecta natura relației bilaterale și

factorii (endogeni/exogeni, materiali/ideatici, intenționali/situationali) care au determinat anumite cursuri de acțiune.

Teza de doctorat este organizată în șase capitole.

În *capitolul introductiv*, intitulat *Cum ne ajută teoria constructivistă să înțelegem relațiile româno-iugoslave*, am sintetizat cadrul conceptual constructivist pe care am clădit apoi argumentația cu privire la modalitatea în care au evoluat relațiile româno-iugoslave.

Deși perioada centrală a analizei e cuprinsă între anii 1950-1970, s-a impus cercetarea etapelor istorice anterioare și identificarea unor continuități și discontinuități în evoluția interacțiunilor româno-iugoslave. Ca atare, următorul capitol, intitulat *Antecedente și premise în contextul relațiilor româno-iugoslave*, descrie natura și dinamica relațiilor româno-sârbe de la sfârșitul secolului al XIX-lea până după Primul Război Mondial, precum și a relațiilor româno-iugoslave până la momentul instaurării regimurilor comuniste în Europa de Est.

Periplul prin diferite etape istorice (de la perioada dobândirii autonomiei de către România și Serbia în anii 1860, la momentul formării României Mari și a Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor după Primul Război Mondial și până la transformările survenite pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, culminate cu preluarea puterii de către comuniști) este menit să indice factorii endogeni și exogeni care au generat, modelat și perpetuat relațiile dintre cele două unități studiate de noi. Lord Acton spunea *Studiați probleme, nu perioade!* Problematika urmărită de noi este cea a constituirii identității statale a României și a Serbiei/Iugoslaviei și a definirii Celuilalt în raport cu Sinele, în cadrul unei structuri internaționale care a conturat procesul de definire, dar care a fost, în aceeași măsură, influențat de existența și interacțiunile dintre agenții statali ce îl compuneau. Prin urmare, parafrazându-l pe Alexander Wendt, istoria relațiilor româno-sârbe/iugoslave contează, întrucât interesele și comportamentul lor nu sunt inerente sau fixe, ci emerg dintr-un anumit context. Dacă ne propunem să evidențiem propensiunea spre cooperare din perioada interbelică și argumentăm că România și Iugoslavia au dobândit acum identități de state aliate, nu putem susține că aceste identități au apărut *ex nihilo*. Ele au reprezentat efectul cumulativ al interacțiunilor dintre conducătorii politici de la București și Belgrad până la acel moment.

Cercetarea noastră indică faptul că cele două state nu au întâmpinat litigii insurmontabile și că au manifestat mai degrabă predispoziție spre conlucrare și angajare în eforturi de cooperare regională. Tocmai de aceea asumția noastră insistă pe continuitățile

în constituirea unei relații de bună vecinătate și, în anumite perioade, pe formarea unor identități de state aliante. Discontinuitățile temporare (neîncredere în intenția celuilalt, cu privire la relațiile cu Bulgaria, de pildă, care avea diferențe teritoriale cu Serbia și România, dezangajare din sistemul de alianță interbelic pe fondul amenințării Germaniei naziste) au întrerupt colaborarea și au denaturat relația de state aliante, însă România și Iugoslavia nu s-au perceput reciproc drept state inamice, iar identitățile egoiste, bazate pe supraviețuire și maximizare a puterii, pe fondul suspiciunii retrograde, nu au prevalat în raporturile româno-iugoslave.

Cercetând evoluția relațiilor dintre România și Iugoslavia, am identificat patru etape în perioada 1950-1970: prima (1948-1954) marcată de ostilitate, a doua (1955-1959) ce a evoluat spre normalizare, a treia (1960-1964) caracterizată de intensificarea relațiilor interstatale (nu și interpartinice însă) și de dinamizarea cooperării în diverse sectoare, a patra (1965-1970) care atestă o reorientare a sinelui către celălalt: prin contrast cu animozitatea de la începutul anilor 1950, dublată de incidentele și tensiunile de la graniță, raporturile București-Belgrad după 1965 au la bază o apropiere deopotrivă interstatală și interpartinică. Următoarele patru capitole corespund acestor etape.

Astfel, al treilea capitol al tezei, *Conflictul româno-iugoslav (1950-1954). Construcția amenințării titoiste și impunerea modelului sovietic*, insistă asupra evenimentelor relevante ce au marcat relațiile tensionate româno-iugoslave și analizează comparativ evoluția celor două state în termenii României „fidele” și Iugoslaviei „rebele”. O atenție deosebită am acordat conflictului subit româno-iugoslav, care nu poate fi înțeles prin prisma unor identități osificate ale României și ale Iugoslaviei, ci doar prin prisma identităților asumate de România după 1947 și de Iugoslavia titoistă după 1945. Litigiul româno-iugoslav a survenit pe fondul unei identități a democrației populare, condusă de o elită fragmentată, nelegitimată popular, dependentă de Moscova (în cazul României) și a unei identități a Iugoslaviei regenerate după război, condusă de un partid comunist unitar, legitimat, profund revoluționar, avându-l în frunte pe Tito și care a încercat să respingă unicitatea modelului sovietic în calea spre socialism și imixtiunea sovietică în afacerile interne iugoslave.

Chiar dacă istoria relațiilor bilaterale cercetate de mine arată că România și Serbia, respectiv România și Iugoslavia nu au întâmpinat litigii perene și au manifestat mai degrabă predispoziție spre conlucrare, raporturile bilaterale din perioada comunistă au

debutat cu transformarea covârșitoare a elementelor definitorii pentru relația Belgrad-București. Animositatea dintre cele două elite comuniste este amplu atestată de activitatea diplomatică (și susținută de documentele de arhivă). Astfel, în acest capitol am examinat documentele de arhivă, am evidențiat consecințele rupturii Stalin-Tito asupra interacțiunilor interstatale româno-iugoslave și am încercat să demonstrez că amenințarea titoistă a fost o construcție și nu o atestare a unor fapte reale și obiective.

Tensiunea româno-iugoslavă din perioada 1948-1954 nu a fost rezultatul naturii belicoase sau ireconciliabile a relației dintre cele două state, ci a fost rezultatul unei configurații regionale bazate pe atributele agregate ale stalinismului și pe blamarea acțiunilor comuniștilor iugoslavi. Astfel, conflictul româno-iugoslav a fost un construct temporar, situațional și exogen celor două popoare vecine, declanșat de impunerea de la Moscova a unei linii directoare de acțiune, care a reprezentat pentru elita comunistă română o realitate obiectivată, ale cărei atribute trebuiau asimilate.

În al patrulea capitol, denumit *Normalizarea relațiilor româno-iugoslave (1955-1960). Înțelegeri intersubiective asupra limitelor acceptării variantei iugoslave*, am prezentat „noul curs” inițiat de Moscova, impactul celui de-al XX-lea Congres al PCUS și rolul său în regândirea relațiilor româno-iugoslave, precum și semnificația intervenției sovietice în Ungaria din 1956. Extrasele din documentele de arhivă studiate au indicat o normalizare a relațiilor interstatale.

Eliminarea factorilor perturbatori din relația Belgrad-Moscova a coincis cu normalizarea raporturilor româno-iugoslave după 1954. Regulile (deopotrivă cauzale și constitutive dacă utilizăm terminologia constructivistă a lui Friedrich Kratochwil²) în blocul est-european au fost alterate prin dinamica evenimentelor dintre 1953-1958, iar relația româno-iugoslavă a evoluat din starea conflictuală, oricum în mare parte „fabricată” prin prisma necesității ajustării comportamentului comuniștilor români la imperativele staliniste, la o stare de normalizare.

Intenția mea a fost de a demonstra că înțelegerea evoluției relațiilor româno-iugoslave e facilitată prin introducerea conceptului *identității ontologice*³, în sensul în care anumite crize internaționale, direct resimțite de România, precum ruptura Tito-Stalin din 1948, precum și discursul „secret” al lui Hrușciiov din 1956, au constituit amenințări la

---

² Vezi Friedrich Kratochwil, *Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

³ Teoretizat de Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations. Self-Identity and the IR State*, London and New York: Routledge, 2008.

adresa identității de sine a României în cadrul taberei socialiste. Ambele evenimente au produs dislocări ale *sinelui* Republicii Populare Române și au declanșat ceea ce Giddens numea necesitatea „unei continuități și ordini în evenimente”⁴.

Anii 1955-1956 au furnizat o „situație critică” pentru statele analizate în teză. Reconcilierea cu Iugoslavia titoistă, inițial impusă verbal de Hrușciiov, iar, mai apoi, inerentă, odată cu repudierea crimelor staliniste din cadrul discursului „secret” al lui Hrușciiov, a întrerupt, într-o oarecare măsură, acțiunile rutinizate de politică externă ale României în raporturile sale cu Iugoslavia. Până la acel moment, Gheorghiu-Dej a încercat să-și consolideze și securizeze poziția prin afirmarea loialității României față de lagărul socialist, în general, și față de URSS, în special; toate aceste eforturi au implicat o linie activă în menținerea ostilității față de Iugoslavia și auto-identificarea prin contrast cu ea. Cuantumul de transformări promovate de Moscova (conducere colectivă, coexistență pașnică, apropiere de Iugoslavia) au constituit o amenințare atât la adresa „micilor Stalini” (adică liderii comuniști est-europeni beneficiari ai politicilor promovate de defunctul dictator și care condamnaseră virulent poziția asumată de Tito), cât și la adresa securității ontologice a statelor pe care ei le conduceau; printre ei se regăseau și membrii din vârful ierarhiei PMR. O Românie lansată pe calea socialismului, ce demonstra constant fidelitate față de modelul sovietic, era, în tabăra socialistă și la Moscova, de apreciat; o Românie condusă de o elită care se consolidase pe eșafodajul facilitat de concepțiile staliniste și care nu accepta noile atribute transformative lansate de Hrușciiov era, cel puțin, suspectă, dacă nu chiar susceptibilă de angajament volatil.

Astfel, anii 1956-1959 sunt caracterizați de aceeași nevoie a comuniștilor români de a proteja identitatea statală a României, iar acțiunile lor sunt strâns legate de fragilitatea propriei lor identități socialiste, organic legată de dependența de factorul sovietic extern.

Un alt capitol, *Relațiile „de bună vecinătate” româno-iugoslave (1960-1964). Idei împărtășite cu privire la politica coexistenței pașnice*, include o analiză a politicii de nealinie adoptată de Iugoslavia și una a distanțării României de URSS prin eforturile sale de a respinge rolul atribuit de Hrușciiov în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc. Investigarea documentelor de arhivă indică intensificarea relațiilor româno-iugoslave, atât diplomatice și politice, cât și economice. O atenție deosebită, într-un subcapitol, am acordat proiectului Hidrocentrala Porțile de Fier).

---

⁴ Giddens, Anthony, *Modernity and Self-Identity*, Palo Alto, CA: Stanford University Press, 1991.

Pe fondul profunde antagonizări chino-sovietice, a radicalismului vocal și acțional albanez, a diluării influenței maligne a revizionismului iugoslav, a coexistenței pașnice (și cooperării economice) cu Occidentul, România a decantat evenimential perioada recentă, întărind elementele de convergență a intereselor cu vecinii iugoslavi, dar detectând și atributele concepțiilor similare de politică externă, centrate pe principiul suveranității statelor și a egalității în drepturi. Cuplată cu principiul căilor diferite de dezvoltare socialistă, invocat de comuniștii români în „Declarația din aprilie”, această evoluție constituie un nucleu embrionar pentru apropierea din perioada 1965-1970, deși Gheorghiu-Dej nu a manifestat dorința de a-l emula pe Tito (așa cum va face Ceaușescu) sau de a prelua tiparul iugoslav al autoconducerii (sau al altor mecanisme interne dezvoltate de iugoslavi după ruptura din 1948).

În cadrul atitudinii României față de Iugoslavia, atributele coexistenței pașnice au reprezentat elemente-cheie facilitatoare pentru a justifica cooperarea intensă și apropierea de Iugoslavia. Sub acest aspect, am identificat anumite idei împărtășite de România și Iugoslavia cu privire la coexistența pașnică.

Analiza mea constructivistă se centrează pe natura relației României cu Iugoslavia, nuanțată în 1964 de către PMR, și care comporta atributele unei relații-rol de rivalitate, specifică condiției anarhice lockeene, conceptualizată de Alexander Wendt.⁵

Interacțiunile româno-iugoslave din această perioadă au fost influențate și impregnate de semnificațiile „coexistenței pașnice” ca poziție-subiect (stabilită de Uniunea Sovietică), bazată pe convingerea că războiul dintre „lagărul capitalist” și „lagărul socialist” nu este inevitabil și că sistemul sovietic va triumfa în competiția cu Occidentul.

De-a lungul timpului, *viziunea dihotomică asupra lumii* și versiunea revizuită (după 1961) a *coexistenței pașnice* au marcat profund relațiile româno-iugoslave. În cazul celei dintâi, trăsăturile subiacente ale concepției staliniste au inclus ostilitate, inevitabilitatea războiului, precauția cu privire la *celălalt perceput ca dușman*, toate acestea regăsindu-se în conflictul româno-iugoslav din 1948-1953, care nu avea componente endogene sau endemice, axate pe autoperpetuarea unei dușmăanii între cele două popoare vecine (după cum am evidențiat în capitolele I și II), ci doar elemente exogene: subordonarea comuniștilor români, impunerea *sensu stricto* a modelului sovietic, recunoașterea inamicilor prin lentila Moscovei; în plus, după cum declara Gheorghiu-Dej în 1964, la momentul rupturii Tito-Stalin membrii PMR nici nu aveau altă sursă de informare decât

---

⁵ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

cea sovietică; Gheorghiu-Dej își amintea că în momentul în care vecinii iugoslavi erau reprezentați ca „bandă de asasini și trădători” sau „lachei imperialiști” (ceea ce corespundea imaginii *dușmanului*) comuniștii români au adoptat ostilitatea în relația cu Iugoslavia doar pentru că „de verificat nu puteam, luam de bun tot ce ce venea de acolo [de la PCUS] și am luat poziție împotriva Iugoslavei.”⁶

În cazul celei de-a doua concepții, atributele coexistenței pașnice promovate de Hrușciiov sub forma doctrinei „coexistenței competitive”, la începutul anilor 1960, au alterat, implicit, relația cu vecinii comuniști iugoslavi, prin faptul că au fost internalizate atribute ale coabitării pașnice cu rivalii, competitorii, nicidecum cu dușmanii iugoslavi. Desigur, relația cu Iugoslavia vecină fusese deja normalizată după anul 1954, însă abia începând cu anii 1963-1964 putem observa o elevare a normalizării la rangul de „bună vecinătate” și „luarea în considerare a intereselor celuilalt.” În esență, relația României cu Iugoslavia a avut la bază poziția-subiect a *rivalului*, centrală în cultura anarhică lockeană teoretizată de Alexander Wendt. Rivalitatea, în acest sens, a reprezentat o îmbinare de convingeri subiective despre *sine* și *celălalt*, potrivit cărora concepțiile cu privire la rolul partidului în plan intern, la dezvoltarea internă a societății, la mecanismele și metodele utilizate în acest sens pot diferenția Liga Comuniștilor din Iugoslavia de Partidul Muncitoresc Român, însă, în plan extern, România și Iugoslavia, departe de a resimți temeri existențiale cu privire la acțiunile *celuilalt*, identificau interese comune și împărtășeau convingeri corelate cu deviza *trăiește și lasă-i și pe ceilalți să trăiască!*, specifică, în viziunea lui Wendt, relației centrate pe rivalitate.

Ultimul capitol, intitulat *Relațiile de prietenie româno-iugoslave (1965-1970). De la semnificația dușmanului titoist la semnificația prietenului iugoslav*, descrie modificările din politica internă a Iugoslaviei și analizează reorientarea (mai precis continuarea inițiată în 1964) politicii externe a României după preluarea conducerii de către Ceaușescu. Un întreg subcapitol a fost rezervat examinării evenimentelor din Cehoslovacia, din anul 1968, și impactului Primăverii de la Praga asupra relației României cu Iugoslavia. În acest capitol am reluat argumentația referitoare la construirea amenințării titoiste (de la începutul anilor 1950) prin contrast cu perceperea Iugoslaviei ca stat prieten sau aliat (la finele anilor '60).

---

⁶ Vezi „Stenograma ședinței plenare a Comitetului Central al PMR din aprilie 1964”, Florian Banu, Liviu Țăranu, *Aprilie 1964. „Primăvara de la București”. Cum s-a adoptat „Declarația de independență” a României?*, București: Editura Enciclopedică, 2004, p. 50.

Cursul autonom al României inițiat în 1964 (odată cu Declarația din aprilie) și menținut până la finele anilor 1980 a fost direct proporțional cu intensificarea cooperării româno-iugoslave. Dinamica colaborării într-o multitudine de sfere, dublată de asumarea unor poziții similare cu privire la evenimentele din politica internațională, a trasat elementele relației de prietenie româno-iugoslave.

În fine, *Concluziile* expun argumentele finale și furnizează o deschidere a perspectivei pentru evoluțiile ulterioare în perioada 1970-1990.